

הקטלוג והדיאלוג בשירי המשחק של

דתיה בן-דור לילדים

ד"ר גאולה אלמוג

יצירתה של דתיה בן-דור מלווה את הפעילות בגן ובכיתות היסוד בבית-הספר מזה שני עשורים. בעשור הראשון לכתיבתה היה אפשר אולי ליחס את הפופולריות הרבה של סיפוריה ושל שירי המשחק שלה לחשיפתם בתכנית הטלוויזיה *קישקשתא* ובתכנית *פרפר נחמד*, שגם זוהתה איתה אישית. היום, כשהילדים שגדלו על *פרפר נחמד* היו להורים, כבר אפשר לומר ששירי המשחק¹ של דתיה בן-דור נכנסו לקאנון של שירי הילדים בישראל.

רבים מן האמצעים האמנותיים המאפיינים את "הסיפור העממי"² מאפיינים גם את שיריה וסיפוריה של דתיה בן-דור. אך המאפייני העממי הבולט ביותר ביצירתה הוא השיתוף ההדוק עם קהל נוכח ומגיב. אפשר ממש לחוש בשיריה לגיל הרך את נוכחותם הפיזית של ילדים מול עיניה. היא פונה אליהם באופן ישיר, מזמינה אותם לשתף פעולה, לשחק איתה, להדהד אותה, לצחוק איתה ולהשתולל איתה. תבנית הדיאלוג, הבנוי כשאלה-תשובה או כשאלה-תגובה, המאפיינת את מרבית שיריה, היא זו שיוצרת את הקשר עם קהל נוכח. גם ביצירותיה המכוונות לגיל בוגר יותר היא משתמשת בתבנית הדיאלוג, אך בהן מתקיים דו-שיח בין שתי דמויות ביצירה עצמה.

מטבע הדברים, כתיבתה של דתיה בן-דור, שנכתבה במקור לתוכניות טלוויזיה לגיל הרך, נועדה להקנות או לשנן מידע באמצעות שיר, סיפור,

¹ על שירי משחק ראו: ברוך, מירי. "מה מתחילי במו: רינגול מה הוא יכול? שירי משחק", *טובות וסוגים בשירת ילדים*, אוניברסיטה משודרת, משרד הביטחון והוצאה לאור, 1985, פרק ו'.
² "הסיפור העממי" – כמו הסיפור לגיל הרך – פונה לנמענים שאינם קוראים, ויגל כן הוא משועשע בסמנים אורליים שתפקידם ליצור מתח וקשב, ולשמש כאמצעי זיכרון.

משחק ומוסיקה. מאמר זה יתמקד רק במאפיין ספרותי אחד השולף ביצירתה, והוא התבנית הקטלוגית. יצירתה של דתיה בן-דור תשמש במאמר זה גם כדגם המייצג את השימוש ביצירות ספרות במבנה קטלוגי (שהמכנה המשותף שלהן לקוח מתחומי הידע וההתנהגות³) במסגרות חינוכיות.

טקסט בתבנית ה"רשימה" (או ה"קטלוג") הוא טקסט הבנוי כאוסף של פריטים (או בכינוים המתימטי – איברים), ההופכים לקבוצה בעזרת יסוד מלכד (לפחות אחד). המאפיין המרכזי של טקסט בתבנית של "רשימה" הוא שאין יחסים לוגיים בין הפריטים (סיבה/תוצאה, מוקדם/מאוחר, בעיה/פתרון) והתהליך שלה הוא עוקב ואסוציאטיבי (בניגוד לתהליך מעגלי של פתרון בעיות). כל החלקים בטקסט מתחברים זה לזה על-די וי החיבור – גלוי או נסתר – (ולא באמצעות מילות קישור המצביעות על לוגיקה של יחסים) ומתלכדים באמצעות מכנה משותף. לדוגמה: "אלו הייתי פרפר קטן הייתי כל בקר עף אל הגן... אלו הייתי צב קטן הייתי כל בקר זוחל אל הגן... אלו הייתי דג קטן הייתי כל בקר שוחה אל הגן" וכו'.⁴

הקטלוג כתבנית טקסטואלית הוא התבנית המינימלית ביותר (מבחינת התנאים הנדרשים כדי שתתקיים) והבסיסית ביותר (מבחינת היחסים הלוגיים בין החלקים המרכיבים אותה), וההקבצה היא אחת מפעולות היסוד בהמשגתנו את המציאות. באמצעות רשימות אנו מגדירים תופעות ובונים מושגים.

"המכנה המשותף של הרשימה יכול להופיע בשיר במפורש (כגלוי) באמצעות יחידה בטקסט. יחידה זו יכולה להופיע בטקסט פעם אחת (כותרת) או פעמים אחדות (אנאפורה, פזמון חוזר) ויכולה גם להשתמע

³ זאת בהבדל משירים במבנה קטלוגי שהמכנה המשותף שלהם מבטא את עולמו הפנימי של היחיד.

⁴ בן-דור דתיה, אילו הייתי קשקשתא, שירי משחק, כתר לי, 1978.

(נתונה לקורא שישחזר אותה מתוך השיר). כל אלה צורות התגלות שונות של אותו עניין עצמו, צורות שיש להן השפעה על האפקט האסתטי והרטורי של השיר אך לא על מבנה המשמעות הבסיסי שלו.⁵

רשימה יכולה להיות מורכבת גם מיחידות שלמות של ידע, כשכל יחידה היא בו-זמנית גם מבע בפני עצמו (אשר יש בתוכו קשר לוגי אחד) וגם פריט ברשימה. יש להבחין בין המבנה הפתוח הבסיסי של הקטלוג ובין המבנה הקשיח הנובע מהתבנית הצורנית שלו: חרוז ומשקל, מבנה של פזמון חוזר או עיקרון סדרתי כלשהו. לדוגמה השיר "מי יכול?"⁵ יחידה זו חוזרת על עצמה עם שינוי של הוראות הפעולה.

מי יכול לשים יד על הראשו

אני יכול לשים יד על הראש.

כך, כך – יד על הראש.

כך, כך – יד על הראש.

מי יכול לשים זרת על האף? [...]

מי יכול לשים מרפק על מרפקי? [...]

בשיר "מי יכול?" כל בית מייצג מבע אחד שלם שיש בו פעולה אחת. מבע זה מעוצב כסכמה של: שאלה – תשובה – הדגמה. כל הבתים יחד מייצגים רשימה, שהמכנה המשותף שלה הוא: "תרגילי התעמלות". ניתן להמשיך את הרשימה השירית על-ידי הוספת פריטים חדשים לרשימה, בתנאי שהם יהיו בהתאם למכנה המשותף. התבנית הצורנית הפשוטה של הבית הראשון מאפשרת גם חזרה על המבנה הבסיסי של הבית. דתיה בן-דור עצמה הוסיפה עוד שני בתים לשיר זה בספר *מי שטוב לו ושמה כף ימחא*. ילדים נוטים באופן אינטואיטיבי להמשיך את המקצב והמבנה של הבית המעוצב, כשהם נדרשים להוסיף פריט חדש לרשימת התרגילים. בכיתות גבוהות

⁵ שירים שובבים, הקיבוץ המאוחד, 1980, עמ' 42.

יותר, לכשידרשו הילדים "להמשיך" את "הרשימה" בכתב כשהטקסט מונח לפניהם, הם יעשו זאת באופן מודע.

את מתכונת הרשימה הפתוחה של הוראות פעולה אנו מוצאים גם בשיר המתורגם "מי שטוב לו ושמח":

מי שטוב לו ושמח – כף ימחא!

מי שטוב לו ושמח – כף ימחא!

מי שטוב לו ושמח,

שטוב לו ושמח,

שטוב לו ושמח כף ימחא!

מי שטוב לו ושמח – שיקע! [...]

שטוב לו ושמח – שיצחק! [...]

שטוב לו ושמח – שיקרא הי הופ!

וכך גם בשיר "שתי חברות טובות":

שתי חברות טובות בונות מגדל ביחד! [...]

שתי חברות טובות שוחות בים ביחד! [...]

השילוב של נושא חברתי (חברות טובות – ביחד), עם רשימת פעולות יום-יומיות, מזמין שימוש בתבנית החוזרת גם בהקשרים רלוונטיים המתרחשים בגן. לדוגמה: כשאנו רואים שני ילדים פועלים יחד, מתאים לגשת אליהם ולשיר להם את הבית כשהוא מותאם לפעולה העכשווית (הדגש הוא על "פועלים ביחד"). בדרך זו אנו יוצרים קשר בין הפזמון ומה שהוא מייצג ובין חיי היום-יום. גם השיר "שקט בבקשה" מתאים לפעילות מסוג זה:

אם אבא או אמא שומעים חדשות

(זה חשוב להם מאד לשמע חדשות)

ופתאום נכנס כלבלב

נבח – הב הב הב!

אז תגידו לו.

מה תגידו לו?

תגידו

ש ש ש

שקט בבקשה.

אם הגנת הטובה מספרת ספור [...]]

אם השכנים רוצים לנוח אחר הצהריים [...] וכי

אפשר כמובן להמשיך את הרשימה בהתאם למכנה המשותף המייצג מצבים שבהם צריך להיות בשקט ובעזרת תבנית השאלה "אם... ופתאום", אך גם אפשר להסתפק בפזמון החוזר: "ש ש ש, שקט בבקשה", בהקשרים רלוונטיים. מובן שהשימוש בבית אחד או בשורה מתוך שיר יכול להיעשות רק לאחר שהילד מכיר את השיר כולו, ורצוי אף שיראה את הספר שממנו לקוח השיר. בדרך זו אנו בונים קונוטציות ואסוציאציות ספרותיות.⁶ השימוש בקטע מטקסט מולחן או מחורז בהקשרים רלוונטיים הוא התשתית לבניית עולם תרבותי משותף.

השאלה היא אכן יסוד בכל תהליך של הוראה ולמידה, והיא גם אחד האמצעים הבולטים ביצירתה של דתיה בן-דור. באמצעות שיטות שונות של הקבצה, ובעזרת מילות השאלה "מה", "מי", "אם", "איך" וכי, היא ממקדת את תשומת-לב הילדים למושגי יסוד במציאות ובלשון.

יצירתה של דתיה בן-דור לגיל הרך מתמקדת בשיום הפעולות, החפצים והתופעות, שהוא השלב הבסיסי ביותר בהתפתחות השפה והחשיבה. על-ידי

⁶ בשל אי-ידיעת הקריאה והכתיבה הופכת התקשורת עם טקסט כתוב אצל ילדים בגיל הרך לתקשורת שאינה דומה ואינה יחידנית (הילד אינו מתייחד עם הטקסט בעצמו), אלא לתקשורת מזוכרת, שבה המבוגר קורא בקול לילד. אך הילדים מגלים כבר בגיל רך מאוד (גם אלה שאינם יודעים לדבר) את התופעה הקשורה לכתב – שאפשר לשמוע שוב את אותו הדבר אם קראו בספר. פעמים רבות הם דורשים מאיתנו את הספר שהם רוצים בעזרת סימנים שמעידים על מודעותם לתכנים המצויים בו. באמצעות התנסות חוזרת עם ספרים לומד הילד שבספר "ארוך" מידע שניתן לשלוף אותו בכל עת, ושיש לו צורה קבועה.

מיון החומרים לקבוצות התייחסות היא טומנת את הזרעים למעבר לשלב של הפקת המשמעויות ממיון זה. ניקח לדוגמה את השיר "איך אומר הכלב"⁷ לשאלות הנשאלות בשיר יש תשובה אחת קלה ופשוטה, אך מאחורי רשימת התשובות הגלויה מסתתרת עובדה נוספת, אשר צריך "לעלות קומה" כדי לגלות אותה:

איך אומר הכלב "אני רעב"?

איך אומר את זה הכלב!

"הב! הב!" הוא נובח,

"הב! הב!" הוא נובח,

פכה הוא אומר: "אני רעב".

איך אומר הכלב: "אני חשוב?"

[...]

איך אומר הכלב: "אני עצוב?" וכי

עובדת היסוד הגלויה בשיר היא שכאשר הכלב רוצה דבר-מה, הוא רק נובח הב הב. הוספת בתים לשיר, עם אותו מכנה משותף, היא כמובן לא משמעותית, כי כל פריט נוסף הוא עוד מאותו דבר אשר אינו תורם לעובדה הבסיסית משמעות חדשה. לעומת זאת ניתן להשתמש במבנה של הבית החוזר עם בעלי-חיים אחרים (כמו: "איך אומר חתול... איך אומר סוס..."). בפעולה זו אנו מצויים עדיין ברמת העובדות, אך היא מובילה אותנו לשאלה: "ואיך אומר ילד...?", המעלה את הפעילות לקומה נוספת ולמסקנה שבעלי-חיים משתמשים בצורה קולית אחת כדי לבקש משהו, ואילו לאדם יש שפת דיבור.

במהלך שנות הלימודים הראשונות בגן רוכש הילד דפוסים ראשוניים של דרכי הפקת מידע ומסירתו. בגיל זה מוכשרת הקרקע לפיתוח מודעות עצמית ותקשורת בין-אישית ונרכשות האסטרטגיות אשר הילד ישתמש בהן

⁷ מי שטיב לו ושמה כף ימחא מודן, 1996, עמ' 18.

בעתיד בעת קריאה וכתובה. אי לזאת מוקדשים מאמצים רבים למיטת שיטות הוראה שמטרתן לטפח הפקה יעילה של משמעויות, לתרגל הליכים, העלאת השערות והסקת מסקנות. ככל שאנו עולים בגיל נעשים שירי המשחק של דתיה בן-דור מאתגרים יותר, והשאלות מתייחסות לא רק לתופעות עצמן, אלא גם להשוואה ולסיווג ברמה גבוהה יותר.

כפי שכבר נזכר, המכנה המשותף הוא זה שבונה את הרשימה. בדרך-כלל כשהמבע (הבית) החוזר בנוי משאלה אחת והרבה תשובות, המכנה המשותף יימצא בשאלה, וכשהמבע בנוי מתשובה אחת להרבה שאלות, בדרך-כלל התשובה היא זו שבונה את המסגרת המלכדת של הרשימה.

העיצוב האמנותי של השיר וטיב הנושא המלכד את הרשימה הם שני יסודות בסיסיים הקובעים את גיל הנמענים וכן את האפשרות להמשיך את הרשימה בצמידות לעיצוב האמנותי. נתבונן לדוגמה בשיר "מה בסך הכל?"⁸

מה, מה, מה בסך הכל
צריכים המכנסים בשביל לא לפלי

לולאה אחת (לולאה אחרת)
(גם כפתור (וגם כפתור)
(רוכסן אחד (רוכסן אחד)
שאפשר לפתח וגם לסגר.
ואם זה לא עוזר זה לא נורא
תמיד אפשר למצא בבית חגורה.

מה, מה, מה בסך הכל
צריכות הנעלים בשביל לא לפלי

⁸ "מי שטוב לו ושמוח כפי ימחא, מודן, 1996, עמ' 14.

שְׂרוֹךְ אֶחָד (שְׂרוֹךְ אֶחָד)
וְעוֹד אֶחָד (וְעוֹד אֶחָד)
וְחֹר מוֹל חֹר (וְחֹר מוֹל חֹר)
וְשֵׁתַי יָדַים שִׁידְעוֹת לְקֶשֶׁר
אֲבֵל בְּקִיץ הַחַיִּים הַרְבֵּה יוֹתֵר קִלִּים
כִּי אִם כֶּבֶר נוּעֵלִים
נִנְעֵלִים רַק סַנְדְּלִים.

התבנית החוזרת בשיר היא של שאלה אחת – "מה צריך... בשביל לא ליפול" – וכמה תשובות. שלא כמו בשירי המשחק "מי יכול" ו"מי שטוב לז", בעיצוב התשובות אין אחידות במבנה ובגודל, והחרוז מצוי בפריטים הבונים את רשימת התשובות.

בהבדל משירי הפעולה, שבהם השיר עצמו הוא הרשימה הבסיסית שעליה אנו מוסיפים את הפרטים החדשים, את השירים העוסקים בהקניית דע כדאי להתחיל בפעילות מקדימה. תחילה ניתן לילדים לענות על השאלות הנשאלות בשיר באופן חופשי. בשלב השני נלמד את השיר, ולבסוף נמשיך את רשימת השאלות, בהתאם למכנה המשותף (לדוגמה: מה צריכה תמונה כדי לא ליפול?). העיצוב האמנותי בשיר זה מורכב יותר, ולכן תהיה הפעילות בלא צמידות לחרוז, למשקל ולמבנה של הבית.

היסוד המארגן את הרשימה הוא הנושא הכולל. ואולם הארגון הפנימי של הפרטים יכול לכלול תת-נושאים המשועבדים לנושא המרכזי. ככל שהנושא הכללי מתחלק לקבוצות התייחסות משניות, כך תגדל כמות האינפורמציה שניתן יהיה להכיל ולקלוט תחת הנושא הכולל.⁹ כמו בשיר "יעגול, מה הוא יכול!"¹⁰

⁹ על נושא זה, ראו עבודת הדיסרטציה של ערפלי בעוז, *מבנה ומשמעות בשירת יהודה עמיחי*, אוניברסיטת תל-אביב, 1977.

¹⁰ *שירים שונבים*, הקיבוץ המאוחד, 1980, עמ' 33.

הרשימה בשיר מתבססת על מיון מוקדם של דברים עגולים, על-פי קריטריון מבני (עיגול), והיא מחולקת לקבוצות-משנה על-פי קריטריון פונקציונלי (מה הוא יכול להיות?). כל אחד מהפריטים ברשימה המשנית (טעים, שמח, שום דבר) מתרחב למבע שלם שיש בו קשר לוגי (הוא יכול... אם הוא ...). העומד בפני עצמו:

עגול, מה הוא יכול?

עגול יכול להיות טעים?

אם הוא עוגיה, או ביגלה טרי
או ספריה בלי מקל או עם –
אז הוא טעים.

עגול יכול להיות שמח?

אם הוא מעגל בחתונה או יום הולדת
(אם הוא מקפץ קדימה ואחורה
בקצב ההזרחה –
אז הוא שמח).

עגול יכול להיות שום דבר?

אם הוא במקרה אפס –
אז כן.

ההומור בשיר זה הוא תוצר של הבחירה בקטגוריות לא שגרתיות למיון של חפצים עגולים. השוואות והמבט הלא-שגרתי על התופעות הם אלה שהופכים את המבנה הסכמתי של תבנית הקטלוג בשיריה של דתיה לחד-פעמיים ומפתיעים.

יצירתה של דתיה בן-דור, כאמור, משופעת במבנים שיסודם היצירה העממית, אחד מהם הוא הרשימה הצבירה המאפיינת לדוגמה את השירים "מתנות בהזדמנות"¹¹, "שי מן הפרדס"¹² ו"ארץ ישראל שלי"¹³. אבל לכל אחת מהיצירות יש מאפיינים קטלוגיים שונים:

מתנות בהזדמנות

- לקחתי אגורה, הלכתי לחנות,
קניתי לכלכם חתול בהזדמנות.

מה תגידו לחתול?

- מיאו, מיאו, מיאו,

- ומה תגידו לי?

- תודה, תודה!

דה, דה-דה-דה, דה-דה!

[...]

קניתי לכלכם טלפון בהזדמנות.

מה תאמרו לטלפון?

- פרך-פרך-פרך!

- מה תגידו לחתול.

- מיאו, מיאו, מיאו. וכי.

בשיר "מתנות בהזדמנות" יש צבירות וקביעות. הצבירות נעשית בעקבות השאלה מה תגידו ל...? והקביעות היא בפזמון החוזר (מה תגידו לי?...). היסוד הצובר בשיר הזה הוא מקרי והוא מתלכד לרשימה רק מן העובדה שהדובר בשיר קנה את הפריטים הללו. לעומת זאת הבית החוזר מלמד נורמה חברתית (כמו בשיר "שקט בבקשה") אשר יש לשנן אותה.

¹¹ מי שטוב לו ושמוח כף ימחא, מודן, 1996, עמ' 22.

¹² שירים שובבים, הקיבוץ המאוחד, 1980, עמ' 64.

¹³ סם, עמ' 6.

החזרה והצבירות משמשות במקרה זה כאביזר זיכרון שבא להדגיש את הפזמון הנושא את הנורמה החברתית, ואפשר להשתמש בו בהקשרים רלוונטיים.

צבירות שיש לה מטרה שונה מצויה בשיר "שי מן הפרדס". כאן הצבירות בונה את ההגדרה של המושג "פרי הדר":

מי רוצה תפוח זהבו

אני!

מי רוצה תפוח זהב?

אני!

שיבוא אלי

ואתן לו שי:

תפוזים מן הפרדס שלי

תפוזים מן הפרדס.

מי רוצה אשכולית צהבהי

[...]

מי רוצה קלמנטינה מתוקה?

[...]

מי רוצה לימון חמוץ?

הצבירות יכולה לתפקד גם כאביזר זיכרון, גם כמקדמת עלילה וגם כבונה רשימת מאפיינים המגדירה מושג. בשיר "שי מן הפרדס", לדוגמה, אנו לומדים שב"פרדס" גדלים תפוז, אשכולית ולימון. לרשימה זו אפשר להוסיף מנדרין, פומלה ועוד. אך כשנגמור למנות את כל הפירות הגדלים

בפרדס, תיסגר הרשימה לכדי הגדרה מלאה, דהיינו, פרדס זה מקום שבו צומח פרי הדר¹⁴.

יצירתה של דתיה בן-דור מייצגת שיטות הוראה המגרות לחשיבה פעילה ולא קונבנציונלית, ואין זה מקרה ששיריה המלווים את הנושאים הנלמדים בבית-הספר היו לחלק בלתי-נפרד מספרי הלימוד.

כאלה הם למשל השירים "שיר לחודש תשרי"¹⁵ ו"חג שמח (לחנוכה)"¹⁶. שירים אלה בנויים במתכונת **רשימה שמגדירה** תופעה או מושג. בשני השירים יש מיון כללי ראשי ומיון משני על-פי קטגוריות נוספות. את מאפייניו של חודש תשרי היא ממיינת על-פי: א. מאפיינים הקשורים בחגים; ב. מאפיינים הקשורים בתופעות הטבע; ג. מאפיינים הקשורים בשנה החדשה. השיר "חג שמח (לחנוכה)" מתחלק לשתי קבוצות, האחת מייצגת את תופעות הטבע והשנייה את מנהגי החג.

שיר לחודש תשרי

בין הקיץ לסתו -	בין הקיץ לסתו -	בין הקיץ לסתו -
חדש תשרי	חדש תשרי	חדש תשרי
עם כל שנאהב	עם כל שנאהב	עם כל שנאהב
בחדש תשרי.	בחדש תשרי.	בחדש תשרי.
בתפוח בדבש	חצב של תשרי,	תפוח בדבש
ותפוח על דגל	שרב של תשרי	ותפוח על דגל
ובגד חדש לחגים.	ויורח שמרטיב את הסכך	ובגד חדש לחגים.
כי דוץ הרי	כי דוץ הרי	כי דוץ הרי
שחדש תשרי	שחדש תשרי	שחדש תשרי
זהו חדש מאד חגיגי.	זהו חדש מאד הפכפך.	זהו חדש מאד חגיגי.

¹⁴ בין שיריה של דתיה בן-דור לא מצאתי רשימה שהיא סובייקטיבית, דהיינו, זו שמגדירה את עולמו הפנימי של היחיד (כמו, אני אוהב, אני שונא, נעים לי ולא נעים לי וכיוצא באלה) המצויים בשפע בשיריהם של יהונתן גפן, חגית בנוזמן, שלומית כהן-אסיף ויהודה אטלס.

¹⁵ **שירים שונבים**, הקיבוץ המאוחד, 1980, עמ' 60.

¹⁶ שם, עמ' 68.

חג שמח (לחנקה)

אם צירתי במחברת
כד קטן וסביבון ;
אם אמי היים אומרת :
"שיר לי שיר על לביבות";
אם בצק מתוק תופח,
אם השמן כבר רותח,
זה סימן ...
אם נרות דולקים הערב
בחלון בית ישראל;
אם בבית מזמרת
מקהלה: "מי ימלל";
אם "אמן" אני שומע;
אם ארצי רותה גשמיה,
זה סימן ...

אם פתאם לצד הדרך
צפו פטריות מיליון ;
אם קשטו לי את הירק
פלגית וגם סביון ;
אם יודעים לפי הריח
גם למצא נרקיס פורת,
זה סימן (זה סימן)
שיהיה לי (שיהיה לי) חג שמח.
אז חג שמח גם לכם
חג שמח לכלכם
ושהחג הזה יהיה הכי שמח,
חג שמח גם לכם
חג שמח לכלכם
(שבתג הזה נודה ונשפח).

שני השירים מייצגים למעשה את אחת השיטות הדידקטיות הנפוצות היום בבת-הספר בעת פתיחה של נושא חדש. פעילות זו מתחילה באסוציאציות חופשיות המתייחסות לנושא, המשכה בחלוקה לקבוצות-משנה על-פי קטגוריות שנבחרו. השירים "חודש תשרי" ו"חג שמח" יכולים לתפקד כסיכום מצוין לתהליך מסוג זה. נשווה את רשימת הפריטים שלנו עם אלה המופיעים בשיר, נשווה את המיון הפנימי – מה דומה ומה שונה – ולבסוף ננסה לענות על השאלה: מה הופך את הרשימה של דתיה בן-דור ל"שיר" (בהבדל מרשימת המאפיינים שלנו).

להתנסות עם עקרונות העומדים בבסיס השפה הכתובה והמודעות לתבניות שונות של עיצוב אמנותי יש השפעה רבה גם על הפקת מידע

מטקסטים כתובים, וכמו כן כאשר הילדים ירצו לבטא את עצמם הם יתורו אחר ידע אישי הניזון מהתנסויות אלה.¹⁷

מרבית סיפוריה של דתיה בן-דור נועדו גם הם להקנות מידע¹⁸, וכמו שיריה הם מקנים עקרונות לוגיים ומושגי יסוד. לכל הסיפורים יש מסגרת של בעיה ופתרונה, כשהבעיות מייצגות בדרך-כלל חוסר ידע, בעיה טכנית או השגת מטרה פונקציונלית. בסיפורים אלה ניתן בקלות לקלף את המעטפת הסיפורית ולגלות את המבנה הקטלוגי הבסיסי של הסיפור. הסיפור "יום הולדת פרחוני"¹⁹ שהוא שיר סיפורי צביר²⁰, לדוגמה, בנוי כרשימה של חידות ופתרון: מה שמות הפרחים ומה שמות כל אחד מהילדים שלהם מתאים הפרח הספציפי. העלילה בסיפור מתקדמת רק בעזרת הצבירות של הפרחים והילדים, והמסגרת ה"כאילו" סיפורית משמשת כאן כאמצעי דידקטי.

את המסגרת הסיפורית בסיפור "גברת קרש ומר מערוך"²¹, מוביל החיפוש אחר שותף פנוי למטרת טיול בארץ ישראל. תוך כדי מיון רשימת המוזמנים אנו לומדים איזה כלי שייך (אינו פנוי) ואיזה כלי אינו שייך (פנוי) לתהליך עשיית הלבבות. את הסיפור "הבגדים של גברת שיר"²² מובילה הדילמה של "אין לי מה ללבוש". הפתרון נמצא על-ידי יצירת רשימת אפשרויות לשילוב צבעים. ברמה הגלויה אנו לומדים בעזרת הסיפור איך אפשר משלושה צבעים בלבד: צהוב, אדום וכחול, להגיע לגיוון של תשע

¹⁷ אחת הדוגמאות היפות ביותר ביצירתה של דתיה בן-דור, המייצגת שילוב של רשימה, דיאלוג פנימי. הומור של סיטואציה והומור לשוני הוא השיר "איך זה להיות עץ (לט"ו בשבט) (שם, עמ' 72). על שיר זה ראו: אלמוג, כמו העץ גם האדם צמא ספרות ילדים ונוער חוברת ב' (106), דצמבר 2000.

¹⁸ על הסיפור שנועד להקנות מידע, ראו, אלמוג, ברוך, ז'אנרים בסיפורת לילדים, מכון מופ"ת

מחקר ופיתוח תכניות בהכשרת עובדי הוראה, 1996, עמ' 34.

¹⁹ ספורים לפרפר נחמד. המרכז לסלוויזיה לימודית, 1984, עמ' 5.

²⁰ מבנה השיר הסיפורי הצובר הוא אחד הדגמים השכיחים ביותר בספרות לגיל הרך. על נושא

זה ראו, ברוך, סוגיות וסוגים. משרד הביטחון והוצאה לאור, 1985.

²¹ ספורים לפרפר נחמד, המרכז לסלוויזיה לימודית, 1984, עמ' 13.

²² שם, עמ' 19.

תלבושות. וברמה הלא-מודעת משנן הילד, בעזרת סיפור המסגרת, את שמות ימות השבוע.

המיון על-פי צבע, צורה ותפקוד שכיח מאוד ביצירתה של דתיה בן-דוד לקטנים, והיא יוצרת מסגרות סיפוריות מגוונות ומצחיקות כדי ללמד זאת. כאלה הם הסיפורים "מעשה במלך אחד והרבה צבעים"²³, "מי יוכל למרקו"²⁴, "המעיל החום של סבא נחום"²⁵, "הסיפורים על תיקי ובוץ"²⁶ ו"אשה עגולה, איש מרובע"²⁷, אך היריעה הקצרה אינה מאפשרת את הרחבת הדיון בהם.

²³ שם, עמ' 31.

²⁴ שם, עמ' 61.

²⁵ שם, עמ' 67.

²⁶ עם עובד, 1987.

²⁷ מודן, הוצאה לאור, ללא תאריך.